U YELL SING MALNGIANG

(U Kpa u Sma Singh)

DA

U Rev T Rodborne, B A.,B D

1987

La pymih da

I Mrs. H. Rodborne
Warphlang
Garikhana Road,
SHILLONG - 793002

U YELL SING MALNGIANG

(U KPA U SMA SINGH)

DA

U REV. T. RODBORNE, B.A.,B.D.

1987

La Pynmih da

I Mrs. H. Rodborne
Warphlang,
Garikhana Road, Shillong - 2

KI JINGKDEW.

JINGLAMPHRANG.

La ioh ia ka jingtip baroh shaphang une u shakri bakynsai jong U Blei na u ksiew trai jong u Kpa u Sma Singh hi uba kyrteng u Kenneth Loyal uba long u rangbah balang jong ka Balang Presbyterian ha Mawphu haduh mynta.

La thoh ia kane ka history balyngkot ban iathuhkhana ha ka pyrthei shaphang ka rukom ka jingim bad jingtrei ki shakri U Blei ha ki sngi banyngkong jong ka balang, da ka jingkyrmen ba kan long nuksa ia ngi ha kane ka aiom.

T. Rodborne

U YELL SINGH MALNGIANG

1. Ka Ïing ka Sem u kpa u Sma.

U Kpa u Sma u dei u khun ka Jyriong na ka jait Malngiang. Ka kyrteng trai jong u ka long u Yell Singh. U khun nyngkong jong u u dei u Sma Singh u baar u dei u Simu; nangta ka khun kynthei jong u ka dei ka Jesani, ka lok I Babu Bin Singh Chyne uba la leit long Pastor ha ki snem kiba hadien ha Laitlyngkot. U la leit trei ruh ha Kyndiar kum u Pastor bad u nongai dawai. Une u Rev. Bin Singh Chyne u la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka snem 1915. I kpa u Sma I la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka snem 1917 bad I Jesani I la khlad noh ha ka snem 1918. Arngut ki khun jong ka la phah skul haduh Shillong; hynrei da ka jingleit noh na kane ka pyrthei kitei baroh laingut ki nongkyrshan, la pynsah khunswet ia ki bad ki la sahngeh noh ka leit skul. Uba dang im haduh mynta u dei u Kenneth Loyal, u kpa jong u Mr. Stanford, nonghikai ha Lumparing Laban. Naduh I Kparad haduh ki khun ki ksiew, ki long ki briew kiba ieit ia ka kam U Blei. U tei u Sma Singh u la jia long hadien, u nonghikai ha shnong Umblai bad la jied tymmenbasan artat ia u hangto. Ngim sngewbakla ban khot ia ka ïing u kpa u Sma ba ka *long ka ïing tipblei tipbriew haduh ka baar bad ka balai pateng*.

2. Ka Jingkylla Khristan jong u.

U Kpa u Sma, haba u dang don ha la ka Niam Khasi, u la long uba ieit niam katta katta. U la ialeh ban pynbiang thik thik ia ki jingdawa baroh kiba don ha ka niam jong u naduh kiba dei ia la ka ïing ka sem haduh kiba iadei bad ka shnong ka thaw.

Ka kmie ki khun jong u ka la khlad noh na ka pyrthei naduh ba u Simu u dang rit eh. Une u Simu u la long uba pang khrew naduh ba u dang rit eh. U kpa u la kit ha ka basumar ia kine ki khynnah baroh laingut ba la iehnoh khun swet ka kmie jong ki. Ka jingpang u Simu u khun uba khatduh jong u ka la pynjynjar sat ia u. U la phah kñia syiar bad shat pylleng ha kat unongkñia uba nang uba tip. La lut baroh ki nongshat ki nongkheiñ ha Khathynriew Shnong kiba la pyrshang ban pynkoit ia une u khynnah, hynrei kim lah iarap satia. La don ha kita ki sngi uwei u nongkñia ba la bna nam bha ha kito ki thaiñ uba shong ha ka shnong Laitmasiang, hapoh ka Hima Nongspung. Ka kyrteng uta u nongkñia ka long u Jiedrai. Ka rukom shat pylleng jong uta u tymmen ka long kaba ishong kun katta katta. Haba u la tim kñia, u ju ieng joit u da khmied ki khmat sha bneng, u duwai u dupat ha U Blei, Trai Nongthaw, nangta u sa lynpat thrait ia ka pylleng ha ka diengshat. U kpa u Sma u la leit bah ia u Simu shaduh Laitmawsiang ban phah kñia ha uta u tymmen Jiedrai. U la sah hangta katto katne sngi, hynrei kata ka jingpang ha u khun jong u kam man pyllait satia. U la wan phai noh sha

la shnong u briew ba la duh jingkyrmen na ka bynta la u khun.

Hamar kita ki sngi, wan mih u Borsingh, u Nong Mawphu ba la ieit poi shongkha sha Mawphlang. Une u Borsingh u dei u kpa jong u San Blah uba trei kam Sorkar kum u Forest Ranger. Ki ju khot ia u u kpa ka Diar. Une u la iasngewlem shibun bad u kpa u Sma bad u la iathuhkhana ha u shaphang uwei u Sahep Missionary uba ai dawai ha Mawphlang. U leit ong kumne ha I kpa u Sma "Ko Bah Yell, ha Mawphlang te don u Sahep Missionary uba ai dawai ia ki bapang ba jhia, bad bun bah kiba la ioh jingkoit." Ka kyrteng uta u sahep Missionary ka long u Dr. John Griffiths.

U kpa u Sma, da ka jingieit jong u ia la u khun, ha ka jingsngew kutlad jong u, u la pyrkhat jur shaphang kaba leit Mawphlang. Ha ka bakhatduh u la kut jingmut ban leit. Ynda u la leit pyni ia u Simu ha u Sahep Doktor, uta u Sahep u la shim por slem ban eksamin ia u. Ynda nangta, u Sahep u la ong ha u, "Ew, u khynnah u la shitom palat." La ai dawai ia u ban dih, bad u Sahep u la ong artat ia u kpa u Sma ba ka bha ba un da sah katto katne sngi ban da ioh khmih bha ia u.

U kpa u Sma u la iathuhkhana ha u Sahep shaphang ka jingpang une u khynnah bad kumno u la pyrshang ban phah kñia ha ki babun ki nongkñia hynrei ym shym ioh jingiarap ei ei. U la ong ia u kpa u Sma ba un phah dih tista ia ka dawai. La ialap ruh ha u shaphang U Jisu Khrist Nongpynim kum u Nongpynkhiah u bakhraw. U

Sahep u la ong ia u tymmen ba un long khristan noh. U tymmen u la ai jubap, "Lada koit une u khun, te, nga ruh ngan long khristan noh, phi Sahep." U Sahep Doktor u la leh sumar bniah bha ia u khynnah haduh ba un da koit bha. Haba la koit u khynnah bad ba u kpa u Sma un sa leit phai noh sha la shnong, u la leit khublei ia u Sahep Doktor bad u la iathuh ba un long khristan noh lem bad ki khun jong u baroh. U Blei U don la ki lad ban pynwan ia ki briew sha lade.

Ym lah satia ban ong thikna ha kano ka snem u kpa u Sma u la pynisasoh ia lade bad la ka ïing sha ka Balang. Shaphang ka jingpdiang jong u ia U Jisu Khrist, ngi lah ban ong, ba ka la long naduh ba u dang sah bad la u khun ha Mawphlang. Ha kita ki sngi ym pat don khristan ha Mawphu, bad ym pat don jingialap ei ci shaphang U Jisu Khrist hangto. U kpa u Sma u la long u khristan u banyngkong ha Khathynriew Shnong. U Sahep Dr. John Griffiths u la wan shimti ia ka kam Missionary ha Nongsawlia ha ka snem 1889 haba u Dr. John Roberts nangto u leit shuti sha Bilat. Ngi lah ban ngeit ba u kpa u Sma u la leit pyniasoh ia lade bad ka Balang Nongsawlia ha kata ka snem 1889; u la leit shah pynbaptis ryngkat bad baroh laingut ki khun jong u ha kata kajuh ka snem ha Nongsawlia.

3. Ki Jingshah Pynshitiom beiñ jong u.

Haba u kpa u Sma u la pdiang ia ka Niam Khristan u la iathuh briew kylleng kylleng; bad u la sdang ruh shisyndon ban iawer ia ki para-

Shnong parathaw ba kin ialong khristan noh. Ka jingialap jong u ia ka Gospel ka jingpynim ka la nang pynkynroi pynban ia ka jingsngew ki briew ban pynrshah ia ka Niam Khristan. Ki briew ki la khmih ha u kum u tymmen khleh bieit. La um nang thoh um nag pule, u la shu sakhi biet tang ia kaba, u la mad bad kaba u la shem da lade hi bad kaba u la iohsngew na u Sahep Missionary. U la leit jingiaseng borabor, man ka sngi U Blei sha Nongsawlia. Shen shen hadien ba u la kylla khristan, u la kyrpad ia u Sahep Missionary ha Sohra ban ai nonghikai ha Mawphu. Ym lah ioh briew satia na Sohra ban phah leit hikai. Da ka jingiasyllok bad kiwei kiwei ki Missionary ha Shillong la ioh uwei u samla uba kyrteng u Mon uba la kohnguh ban leit. U dei u samla uba na Haflong. Ki khot ia u u babu Mon Shillong. Uta u dei u nonghikai banyngkong uba la leit trei ha Mawphu. Da ka jingdon une u nonghikai u kpa u Sma u la nang kloi kloi ban pule kot bad ban thoh.

U kpa Sma u la shah bun jait ki jingpynshitom beiñ na ka bynta la ka jingngeit bad jingphla ia ka kyrteng U Jisu Khrist nalor ka jingkrenbeiñ ki briew:—

(a) U la ju shah mai shah tim bad shah kawang maw lynter ha ki briew haba u iaid u ieng ha shnong ha thaw. Ka ïing jong u ruh bunsien ka la shah lynthem da ki maw. Haba u leit ialap ha ki briew shaphang U Jisu Khrist ki pynphai ktien kylla sha u da ki ktien sniew ktien sieh lynter.

(b) **Ka jingshah shaiñ kuna.** Ka shnong Mawphu ka long kawei hapdeng ki shnong Ri War kiba pyrkhing bha ha ki jingleh niam jong ki. Ki don shibun ki blei shnong kiba ki mane da ki jingkñia jingkhriam kiba bun kylla ha ka shisnem. Ha ki por kñia shnong kim ju shah iano iano ban mih shabar shnong ban leit trei leit ktah, ne leit iew leit hat. Baroh ki dei ban shong khop hapoh shnong. Ki khang ia ki lynti shnong da ki langser ba ym bit mano mano ban mih shabar shnong ban ryngkang ia ki, bad ki nongwei nongai ruh kim bit ban wan rung shapoh shnong. U kpa u Sma, hadien ba u la long khristan um don jingñiew satia ia kita ki hukum shnong kiba iadei bad ka jingkñia shnong. U mih shabar bad u rung shapoh khlem da kheiñ ia ki. U la shah kem bunsien kum u nongleh palat aiñ shnong. Um ju ialeh pyrshah ia ka shnong, u siew beit ia ka kuna ba la pynhap halor jong u khlem jingkhñium. Katba nang bun ki sien ba um ñiew ia ki jinglehniam na ka bynta ka shnong, ka jingbitar ka shnong ka nang jur nang jur pyrshah ia u. Hadien katto katne bnai ba u la long khristan, ka jingjaijai mynsiem jong u bad ka jingkloi jong u ban iarap ia kiwei, ka la ring ia artylli ki ïing ban wan bud ia u ban long khristan. Kita ki dei I kmie u Biron bad la ka ïing bad I kmie u Jeharai bad la ka ïing.

(b) *Ka jingshah thang ïing.* U kpa u Sma ryngkat kita ki ar ïing khristan ki la iaishah ia ki jingkrenbeiñ ka shnong ka thaw baroh kawei. Kim ju phai kylliang ia ka basniew da ka basniew, ki sngewbha ia ka kuna ka kait ba la pynhap halor

jong ki namar ka jingbym iashim bynta ha ki kñia shnong kñia thaw. Katba kine ki khristan ki nang shahjem ka jingbitar ki briew shnong ka nang meh nang klang Ka la jia ha kawei ka sngi ki la don napdeng ki riew dakaid jong ka shnong kiba la leit thang noh ia kita ki ïing khristan baroh laitylli. Ki la thang ruh bad ıa ka ïing skul de. Ha kata ka snem ki la shah shitom jur baroh shisnem namar la ing lut baroh u krai ba ki la lum ban bam dap snem. Ka rukom ha Ri War ha kito ki sngi ka la long bañiar eh ba ki bam ja. Ka jingbam ba ki pyndonkam ka long u krai, ka shriew bad phankaro. Man ka ïing ki ju kynshew ia kine ban bam dapsnem.

(*k*) *Ka lyngkha ha Mawjamong.* Ka la don kawei ka lawshnong jong ki Mawphu kaba ki khot ka Mawjamong. Kim ju airep ai riang ia kata ka khlaw. Ki ñiew ia ka ba ka dei ka law shongksuid. U kpa u Sma u la pan wai ia kata ka khlaw na ka dorbar shnong. Ka dorbar ka la kyntait ia ka jingpan jong u. Hadien katto katne por, haba ki paidbah ki la iathuhkhana shaphang kane ka jingpan wai u kpa u Sma, ki la dem ka mon ban ai ia ka jingkwah jong u, ki ong, u tang shu leit ktah kti ia ka ki ksuid kin sa pyniap ia u. Ha ba ka dorbar ka la pyrkhat arsien, ki la rai ban ai ha u kpa u Sma ia kaba u la pan. Ki la ai siew ha u ha ka dor ka barit bad ki iaap ba haba u la ktah kti ia ka un sa iap artat.

U kpa u Sma u la leit shyrti ia kata ka khlaw Mar iadep shyrti u la kem pang ka bajur ba baroh shishnong shithaw ki la khmihlynti ba

un sa iap. Haba u la thiah pang kumba shibnai, u la koit pat. U la leit thang ia ka bad u la thung da ki kait bad ki shriew. Ka jingbha jong kita ki kait bad ki shriew jong u ha Mawjamong ka la long kaba la palat ia kaba la ju don hapoh Ri War. Ki ong ba ki shriew ki heh kat ki khlieh shrieh bad ki kait pat ki heh kat shirynieng briew. U kpa u Sma u leit die ia ki kait jong u ar lai tangwai man ka sngi Iew Sohra. Kito kiba la kren beiñ ia u bad kiba la khmihlynti ia u ba un shah pyniap ha ki ksuid ki la kylla nongkitnong ia ki kait jong u sha Iew Sohra.

(*d*) *Ka jingshah set byndi jong u.* Ka jingshun jong ka shnong Mawphu ia ka Niam Khristan ryngkat bad ka jingbishni ki rangbah dorbar ia u ka la ktah haduh ba ki rangbah dorbar shnong ki la iathaw ki lad kumno ban kem ia u bad ban tian bishar ia u ha u Syiem Hajon Manik ha Sohra. Ki tip ba u Syiem Hajon Manik u long uba shun thlong mluh thlong syieng ia ka Niam Khristan. Da ka jingiasylla jong ki la mudui ia u kum u nongthaw pynkulmar ia ka shnong ka thaw da ki jingpynkheiñ jong u ia ki adong shnong bad ki jingkrenbeiñ ia ka niam bad ki jinglehniam leh rukom ka shnong ka thaw. Haba la bishar ia u da u syiem bad ki bakhraw, la rai ia u sha ka baset byndi ryngkat bad ka bapyndait diengsong. Kane ka dei ka rulom jingai saja ka hima ia ki nongleh palat kiba sha ba palat.

U Hajon Manik Syiem u la long syiem jong ha hima naduh ka snem 1901 haduh ka snem 1975. Dei tang hapoh ka jinglong syiem jong u ba la iohsngew ia kata ka jait jingpynsaja

ia ki nongkam sniew da ka bapyndait diengsong. Ym lah shuh ban lap ki riewtymmen kiba la iohi ki leh kumno haba *ki pyndait diengsong*. Kat na kaba lah ban tip, ki teh syndait ia ki kjat u briew ha ka diengsong ba un ym lah khih shuh. Ngi tip ba ka diengsong ka long kaba don shiah.

U kpa u Sma u la shah sngewbha ia kata ka jingshah set byndi kumba la rai ka hima. Ym lah sa'ia ban tip haduh katno taiew, katno bnai ne katno snem ba u la shah kumta. Na ki jingjia ba la iathuhkhana shaphang jong u, u la sah slem hapoh byndi ha Sohra. La pyllait tengteng ia u haba u leit trei jingtrei bad u syiem.

U kpa u Sma um ju kren sniew ei ei ia u syiem namar kata ka jingshah set jong u ; bad u syiem ruh um shem kano kano ka daw sniew pyrshah ia u katba u dang sah hangta hapoh byndi. Ka jingiathuhkhana ka ong ba haba u Syiem u leit khmih ia u hapoh phatok, u Yell u la kren kumne ia u syiem, "Ko syiem kynrad balei phi lehbeiñ sangsot ia nga kumne, phi shu set sah ia nga hangne khlem aibam aidih. Lada phi set phatok ia nga ruh, ai ka ja ka jhur, ai ka kam ka duk ngan trei bad phi, phi ruh phin myntoi. Phi leh ia nga ha kane ka rukom, te, ka bymdei. Ngam shym tuh ngam shym thiem; ngam shym lehsniew iano iano; tang ba ngam shym mon shuh ban sah ha la ka niam rim kaba mynshuwa: nga la shem ia U Jisu ba U long U Nongpynim jong nga, met bad mynsiem". U Syiem um shym la phaiktien ia u.

U Yell u la pynlut shiban ka por ha phatok

ha ki jingduwai. Ki jingduawi jong u ki bajur ki la long na ka bynta ki khun jong u, khamtam u Simu uba shait pang. Ka dohnud jong u ka leit sha la i kynhun khristan i barit, iba mynta i sah khunswet khlem nongialam. Haka um don shuh ha Mawphu, ki jingiaseng iasyllok ki la kynjah; ki jingrwai jingkynud ki la jah; ka jingialap ia ka Gospel ka la kylla jar jar. U Yell u sngewthuh shaphang kine baroh; bad katno u ud u iam na ka bynta la i kynhun i barit mynsngi bad mynmiet. Kum u koidi jong ka hima, u im bad u sah marwei, ym don briew mano mano kiba un ioh iakren iasyllok. U la long u briew ba la shah ibeiñ bad kyntait da ki briew.

Kum u koidi, u Syiem Hajon Manik u la phah trei ia u ban kit maw kynroh na ka bynta ka iing syiem jong u: U la shu ioh ia ka bam ka dih hynrei ym don bainong. U syiem u long uba ri kulai; bad la pyndonkam ia u Yell ban long u nongthoh phlang kulai, ia u syiem. Katto katne sien, u Yell u la pan na u syiem ban pyllait ia u ba un leit khmih ia la ki khun haba u tip ba ki leh ñiun; u kular run ba tang shisngi arsngi un sa wan phai biang sha phatok. U syiem ruh u la shah sngewbha ia u. U syiem u la shaniah ia ka ktien u Yell ba kat kaba u ong *Hooid* kata kan long kaba *Hooid* bad kaba un ong *Em* kata kan long *Em*. U Yell katno u la sngewbha sngewkmen haba u syiem u la pyllait sngewbha ia u. U Yell u don la ka plan aiu un leit leh haba un poi ha Mawphu nalor ka baleit khmih ia la ki khun bad ia la ki parabangeit. U la leit wad na lyngkha ki shriew kiba

heh tam, bad u wan khlong bad ka ngap ban wan rah sha Sohra.

Haba u Yell u wan phai u wan rah jingbam ia u syiem da ki shriew ki baheh kat ki khlieh shrieh, ba u la phon pynih bha, rynkat bad ka ngap shidopwai heh. U syiem ruh u la pynpaw ka jingsngewbha ka bakhraw namar kine ki jingai. U Yell u la shem ka jingsngewbha ha khmat u syiem bad ym shym la pynsaja eh ia u naduh kata. U Yell u la pynpaw ia kata ka mynsiem khristan kaba U Jisu Khrist U la hikai, "To ieit ia ki nongshun jong phi, bad to kyrkhu ia kiba tim ia phi, to lehbha ia kiba shun ia phi, to duwai ruh na ka bynta kiba lehsniew ia phi, bad lehbeiñ ruh ia phi; ba phin ioh long ki khun U Kpa jong phi Uba ha bneng; naba U pynmih ia ka sngi jong u ha ki basniew bad ha ki babha, U phah ruh ia u slap ha ki bahok bad ki bymhok" (Matt. 5:44,45).

Ka don ka jingiathuhkhana kaba ong ba u Hajon Manik Syiem bad u kpa u Sma ki la sdang ban ialong paralok wat la ka long u syiem ha kawei ka liang bad u koidi ha phatok ha kawei ka liang. Ki ong ba haba u syiem u la don hapdeng ka jingthiah pang shuwa ba un iap, haba ki rangbah na Mawphu ki leit khmih pang ia u, um ju klet ban kylli na ki la u kpa u Sma u koit u khiah ne em. Haba la jubap ia u ba u shait u khlaiñ, u ju ong, "To leit iathuh, ong ba nga la aikhublei ia u". La u Syiem Hajon Manik u la babe ba u la pynshitom beiñ ia u kpa u Sma, hynrei um shym la kylla ka bamut. Ka la jia ba haba une u Syiem Hajon Manik u la iap, ym

shym la ioh pyndep ia ka burom thang syiem ia ka metiap jong u. Haba la set synduk ia ka met jong u hapoh ïing syiem da ki phewsnem, ki khun ki ksiew jong u ki la shu leit thang rieh ia u kum ia u riew paidbah khlem da pynbna ei ei hapoh ka hima.

4. Ka jingseng jong u ia la ka ïing bad ka Ïingmane.

Hapdeng ki jingshah shitom kiba bunsien bunwat, u Yell u la kwah ban kynriah iing noh napdeng shnong sha ka jaka ba kham rudnong ban kham lait na ki kaw kaw daw daw ki riewshnong riewthaw. U la ikwah ia kawei ka jaka khlaw kaba hamar ka shiliang lum jong ka shnong kaba kyrteng ka Bri Juhsyir. Ka dei ka jaka khlaw kaba ym pat shym rep shym riang bad kaba ym pat shym thung jynthung da ki phew snem. Ka dei ka bri tymmen jong uwei u tymmen uba la leit poi shongkha sha Thieddieng, u bymdon jingmut shuh ban leit phai kylla biang sha la shnong, ha Mawphu. Kata ka jaka, namar ba ka la sah khlaw bun snem than. ka la kylla long ka jaka ba ki briew ki sheptieng eh ban iaid lyngba jong ka, ki ngeit ba ka dei ka khlaw shong puri. Haba dei iaid lynti nangta kumno kumno ki briew ki dei ban iaid beit ym bit kyrtiang dien bad ym bit phai sha kadiang sha kamon. Ki sheptieng ioh shah kem puri, ym don ba nud wat ban leit thoh diengiap nangta. U Yell u la pyrkhat ikwah ban ioh ia kata ka jaka ban leit shong ïing bad ban leit thaw ïingmane noh hangta.

Ha kawei ka sngi u la leit sha Thieddieng dang step eh ban leit iakren bad uta u tymmen uba dei trai khyndew ia kata ka Bri Juhsyir. U la pyrkhat ban leit pan thied noh ia ka. U la rah lypa ki peisa sanphew tyngka. Haba u la poi ha Thieddieng, u la leit beit beit sha ïing uta u tymmen. U tang shu iakynduh bad u, u Yell u la ong, "Ko um, sngewbha iadie noh seh ia kato ka Bri Juhsyir ba nga donkam." Hangta u la iathuhkhana ia ki daw balei u pan thied ia kata ka bri. U la ban eh ia uta u tymmen ba un iarap ia u da ka bapyllait ia u na kata ka apot sniew ba u la shem ba u shong hapoh shnong Mawphu. Um ju kren sniew lane leh sniew ei ei iano iano ; hynrei ki briew ki isih ki shun ia u tang namar ba u leit long khristan. Uta u tymmen Thieddieng u la pynpaw ka jingsngewlem ia u Yell, hynrei u ong ia u kumne : "Kato ka Bri Juhsyir ka dei ka bri nongtymmen kaba ngam lah die. Lada nga die ia ka nga sheptieng ioh wan hap ka shitom ka shijot." U Yell u la ia-said bad uta u tymmen, "Em, ko um, kam dei kumta. Lada don ka shitom ka shijot ka ban wan hap, kan ym jia ha phi u nongdie hynrei kan wan ngat halor jong nga u nongthied." Hadien ka jingiakren uta u tymmen u la ong, "ko um, lada phi ong haduh katta, to ngan da pyrkhat; ngan da shat ngan da kheiñ da ka pylleng, lada ka ong ba ka bha te ngan die; hynrei lada ka sniew te ngan ym die." U tymmen u la wad pylleng ban shat ban kheiñ bad u Yell pat u la mih ban leit noh shawei ba un sa wan pat. Katba uta u tymmen u dang shat u dang kheiñ, u Yell

u la leit shapoh khlaw ban duwai ia U Blei ba un pynbha ia kata ka pylleng.

Ynda la kham janmiet, u Yell u la leit biang sha uta u tymmen, u la leit kylli, kumno ka pylleng ka bha ne em. Uta u tymmen u la jubap, "Hooid, ka pylleng ka la bha; ngan die noh ia kato ka bri". U Yell u la sngewkmen bymlah ong ha la mynsiem. U tymmen u la kylli ia u Yell, "Katno phin thied? "Em", ong u Yell. "Ong ma phi katno phin die?" "Shiphew tyngka", ong u tymmen. "Ai khyndai", ong u Yell. "Shim", ong u tymmen. Mar kumta u Yell da ka bakmen eh, u la sei na ka pla khyndai tyngka bad u la ai markti ha uta u tymmen. Ha kita ki sngi ki ia, ym ju tip kata ka iathoh kot thoh sla ha ka kam iadie iathied bri khyndew; ka baiakren da ka ktien ka la biang. U Yell u la khie joit nangta na ïing u tymmen, u la mareh bak bak sha Mawphu da ka jingsngewkmen bymlah ong. U la rwai iaroh ia U Blei baroh shilynter lynti haduh ba un da poi ha la ïing.

Tan shu ioh ia kata ka khyndew, u Yell u la suk jai ka mynsiem. U la pynkhreh ki dieng ki sieij na ka bynta ban rah noh ia la ka ïing; bad ha kajuh ka snem u la khreh ruh ban tei ia ka ïingmane hajan la ka ïing. U la tei ia kata ka ïingmane u da sop da ki tin. Ka jinglut jingsep u la sei katba donkam. Kata ka ïingmane bad ki tin ka dang sah haduh mynta mynne ba la dap hynriew hynñiewphew snem. Haba u la lah pynieng ia la ka ïing bad ia ka ïingmane u la ai jaka ruh ia ki khristan ba kin iawan thaw ïing ha kane ka jaka Juhsyir. Mynta kim khot

shuh ia kane ka jaka ka Juhsyir, ki khot ia ka *ka skur*.

5. U Kpa u Sma kum u nongseng Balang

Haba u kpa u Sma u la pdiang ia ka Niam Khristan, u la ju leit jingiaseng borabor shaduh Nongsawlia. U la long u briew uba dap da ka jingduwai na ka bynta la ka ïing bad na ka bynta ka shnong Mawphu. U la ioh jinghikai bha na ki Sahep Missionary ba un long u briew uba jemmud bad uba iaishah ban ym kwah kylliang ia ka basniew namar ka basniew ia kito baroh kiba kren sniew ia u bad kiba lehbeiñ ruh ia u. Nalor ki jingduwai jong u, u la nang ruh ban kynmaw lyndet katto katne ki jingrwai. Ka jingrwai kaba u ju sngewbha eh ban rwai haba u don ha iing bad ha bri ruh—ka dei kane.

Ka dei ki jynjar diengphyna,
Shiyrta hi ban bud;
Ia kane ai ngan shah sngewbha,
Ka shitom ngam bynnud.
Aibor ngan iaid ngan kyrmen skhem,
La shah ka um ka ding;
Ha ka bakut junom ngan shem,
Ia U Blei khlem jingtieng.

Ki khristan kiba la wan ban iabud lem bad u ia U Jisu Khrist ki dei kito ki arïing ba la iathuh mynshuwa kiba la shah thang noh ki ïing jong ki, ka ïing I kmie u Biron baroh shiïing bad ka ïing I kmie u Jeharai ruh baroh shiïing. Hapoh ka jingialam jong u, baroh lai ïing ki la iaphla ia U Jisu Khrist khlem shaptieng bad khlem sngewlehraiñ, wad la ki ju shah kren

beiñ bad shah pynshitom beiñ ruh na ka bynta la ka jingngeit. Haba la ioh nonghikai nyngkong ki la kham sngewshngaiñ. Ki la iapynlong jingiaseng ban iaduwai, ban iapule kotbah ban iarwai bad ban iahikai pule ia ka Kot Jingrwai bad ia ka Ktien U Blei. La ki la iatymmen hynrei ki la nang ban pule kot Jingrwai bad pule Ktien U Blei.

Ka kam kaba kongsan jong u kpa u Sma ha kaba sakhi ia U Jisu Khrist ka long ban leit wad shano shano kat kaba u tip ba don ki bapang ki bashitom, bad hangta u iarap katba u shem ba donkam ia ki. Um ju ñiew ia ka por mynsngi lane mynmiet; um ju niew ia la ka kam trei kam ktah kam bri kam khyndew; u tang shu iohsngew ba don man mano ba pang ba shitom, shata u leit; bad kat ha kaba iohlad u ialap bad u pynlong jingduwai.

U kpa u Sma um shym la sah kut tang hapoh shnong Mawphu ha ka baialap ia ka Gospel. U la leit ruh sha Umblai, sha Nongsteng bad sha Thieddieng. Da ka jingiai ialeh minot jong u u la ioh ban pynwan sha U Jisu Khrist ia kine ki khristan kiba nyngkong ha baroh lai tylli ki shnong: ha Umblai — kmie bad kpa ka Hai baroh shi-ïing; ha Nongsteng-kpa ka Juh bad ka ïing jong u; ha Thieddieng pat, u Shindro bad ka Sabamon baroh shipara. Ua kpa u Sma um ju shongthait man ka sngi na ka baleit pynlong jingiaseng bad jingiasyllok ha kine ki shnong baroh sawtylli. Lada u leit trei bri ne lyngkha shano shano, janmiet u ju leit sha kawei kawei na kitei ki saw shnong ban iashem bad iasyllok

bad ki parabangeit khristan. U don kawei ka blanket kumbol kaba um ju iehnoh, u kit ia ka kat sha ba u leit. Lada u iakynduh ia ki nongpang, un leit shata bad iasumar lem bad miet bad sngi; u pynlong ia kata ka olanket jong u, ha kajuh ka por, ka tusok siang thiah bad ka rajai kup thiah. Ha kito ki sngi ka jingbam jingdih ba kynsai ki briew ka long ka shriew, u phan bad u krai. U kpa u sma u la pynkdang ia lade da kine ki jait jingbam haba u leit na kawei ka iing sha kawei pat. Ki bariew ki ieit bad ki burom ia u namar ki ktien ki babha jong u bad ka jingpariah rai jong u, bad ka jinglong lakloi jong u ban iarap ia kiwei pat khlem ñiew ia la ka jingshitom.

Haba la ioh ki khristan katto katne ngut, u la ialeh ban pynioh nonghikai ha kine ki shnong baroh sawtylli. Ka jinghikai skul, ha ka banyngkong eh, ka long ban pynnang pule kot Jingrwai bad Kotbah ia kito kiba wan long khristan, la ki la long kiba la tymmen ruh. Ryngkat bad ki, la hikai ruh ia ki khynnah ba kin pule kot bad thoh. Ka jingthmu ba kongsan jong ka jinghikai skul ka long ban pynnang ia ki khynnah bad ki samla ban rwai na ka kot Jingrwai bad ban pule ia ka Ktien U Blei. Ka rukom treikam jong ki Missionary, ha ki sngi ki banyngkong ka la long ba hangno hangno kat ha kaba la don ki khristan, hangta ki buh nonghikai skul. Ka la long kumta ha Khathynriew Shnong. Ka jingai nonghikai ha kine ki shnong ka la pynaram shibun ia ka jingtreikam ialap u kpa u Sma. Haba la ioh ar-lai tylli ki iing ban long khristan, la

pynbeit ia ki ba kin pynlong jingiaseng lang hateng hateng; bad um ju pep ban leit khmih ia kito ki paralok khristan ia shisien man la ka taiew ha kawei pa kawei ka shnong. Man ka Sngi U Blei ki ju iashem lang baroh ki paiabangeit na baroh saw shnong ban pynlong jingiaseng kylliang kylliang. Haba la kham iabun khristan ha ki shnong, ki la iashem lang baroh sawshnong ha kawei ka shnong shisien man ka shibnai ban pynlong ki jingiaseng ialap kyrpang ha kaba ki Sahep Missionary bad kiwei ki rangbah kum Babu Khong bad Babu Siang Blah ki la ju wan poi. Kaba la pynlong kum kane ka Jingiaseng Ialap kaba shisien shibnai ka la long naduh ka snem 1895.

Kat ba lah ban tip, u Babu Mon Shillong u la sah kum u nonghikai ha Mawphu tang kumba shisnem arsnem. U nonghikai uba bud ia u dei lehse u Babu Bin Singh Chyne na Nongwar. Une u la sah bunsnem bad u la shongkurim ia ka Jesani ka khun jong I kpa u Sma, bad hadien katto katne la phah ia u ba un leit long Pastor ha Laitlyngkot bad nangta la pynkynriah ia u sha Kyndiar bad hangta u la khlad noh sha la U Trai. U nonghikai uba rangbah uba la leit pynsan pynrangbah ia ka Balang Mawphu dei u Babu Rabu Roy uba la leit long Pastor hadien ha Umñiuh. Haba u Sma Singh u la kham san, la phah ia u ba un leit hikai ha Umblai; ha Nongsteng la phah hikai ia u Broshon bad ha Thieddieng la phah ia u kpa ka Diar. Ym lah tip thikna satia ia ki nonghikai skul kiba nyngkong ha kine ki shnong.

Ka balang ka banyngkong tam ha Khathynriew Shnong ka dei ka Balang Mawphu. Ia ki khristan baroh ha ki lai tylli kiwei ki shnong la pyniasoh balang ha Mawphu. U kpa u Sma u la long u nongpynlum pynlang ia baroh ki khristan ha kine ki sawtylli ki shnong. U la long hi u Ebanjelist ne Nongialap bad kum u Tymmenbasan khlem da thung mano mano. Ha ka snem 1892 ngi shem ha ki statistics ba la don 18 ngut ki khristan ha ka Blalang Mawphu. Ym lah lap satia ia ka snem naduh mynno ba ka Presbytery ka la *ordain* tymmenbasan ia u. Ha ki snem kiba kham nyngkong, ki Sahep Missionary ki ju leit poi shisien shisnem sha Khathynriew Shnong na ka bynta ban leit ialap, pyndep ia ki sakramen bad pdiang balang. Ha ka snem 1899 la *ordain* Pastor ia u Babu Khnong uba long nonghikai ha kata ka por ha ka Skul Theology. Naduh ba la *ordain* ia u, la pynkhamti ha u ba un peit un khmih bad sumar ia ka Balang Mawphu. U ju leit borabor ban leit khmih bad leit pyndep ia ki kam balang, lajan man ka taiew, naduh janmiet Sngi Saitjaiñ haduh step Lah Sngi U Blei.

Ha ka snem 1899, imat ym pat ordain tymmenbasan ia I kpa u Sma; namar ha kaba leit pdiang balang ia I kpa bad kmie ka Hai ha Umblai, dei u Pastor Khnong uba la leit pyndep ia ka kam. Ka jingiathuhkhana ka ong kumne. Ha ka miet Pdiang Balang ia kine ki tymmen baroh arngut, u Rev. Khnong u la ong ha ki, "U Jisu Khrist U la wan sha kane ka pyrthei ban pynim ei ia ngi bad ban siewspah ia ki pop jong ngi da

ka baaiti noh ia la ka jingim na ka bynta jong ngi; namar kata phi ruh phi dei ban ai ei ei sha U. Phin ai ia kawei na ki shiphew sha ka kam jong U?" U kpa ka Hai u la ong, "Lada ki jong u kpa u Sma ki ia ai lem, kumta te, nga ruh bad ka ïing jong nga ngin ai." U kpa u Sma ruh uba don lang hangta, u la ong, "Nga nga ai kumta". Kane ka kdew ba shuwa ba I Pastor Khnong In leit trei ha Khathynriew Shnong ka jingainguh kaba da kawei na ki shiphew ka la rung hapoh ita i kynhun barit ha Mawphu.

U Rev. Khnong u la shakri ia ka Pastorate Khathynriew Shnong naduh ka snem 1899 haduh ka snem 1912. Hapdeng jong kine ki snem ka jingshakri jong u, la thung balang ha kine baroh sawtylli ki shnong; la thung Tymmenbasan ruh ia u kpa u Sma bad la buh ia u ba un khmih ia ki. Haba ki khristan ki la nang bun, ka la dawa ba dei ban thung tymmenbasan ha kawei pa kawei ka balang. Kumta ki tymmenbasan ki banyngkong ha Khathynriew shnong ki la long; ha Mawphu, u kpa Sma; ha Umblai, u kpa ka Hai; ha Nongsteng, u kpa u Haro, bad ha Thieddieng, u kpa ka Sabel.

Hapoh ka jingsharai balang u kpa u Sma ryngkat bad ka jingphylliew mynsiem lem u Rev. Khnong, ki balang ha Khathynriew shnong ki la roi ha ka jingkheiñ briew, ki la roi ha ka kam pule bad thoh bad ki la roi ruh ha ka jinglong mynsiem. Ki la long nuksa ia ki balang baroh kiba hapoh ka Presbytery Sohra Shella. Ha ki Report Balang barim, ngi shem la thoh kumne: Man ka jingiaseng miet balang ki khyn-

nah ki iaspel lang ia ka dkhot ba la iathuhkhana ha ka Sngi U Blei; ki samla bad ki tymmen pat ki iaspel ia ka Jingpynbeit Synran kaba con ha ka kot Nongialam. Man ka sngi U Blei, ha ka jingiaseng Pynpaw Klass, iwei pa iwei naduh ki khynnah haduh ki tymmen ki iaspel dkhot Kotbah naduh iwei haduh san ne shiphew dkhot; nangta ki khynnah ba kham rit ki spel ia ka kot Tikir bad kot History U Abraham, bad ki khynnah ba la kham san bad ki samla ki iaspel ia ka kot History u Jisu Khrist bad ia ka kot Nongialam. Kine ki jingspel ki ai jingtip bad jingshemphang ia ki khristan kiba mynshuwa shaphang ka nongrim ka jingim bad jinglong khristan

U kpa u Sma u la long uba minot bha ia ki jingiaseng ka balang naduh na la shnong haduh ka Presbytery haduh ka Assembly. La u long uba ju leit borabor sha kita ki jingiaseng heh-Presbytery bad Assembly, u long u briew bajarjar, um ju tur sha ki jaka ba shakhmat ha ki kam synshai bad pyniaid balang, U sngewhun tang ha la ka kam ialap bad iasyllok bad ki para bangeit kham tam kiba dang lung hapoh bad shabar la ki balang. Ha la ka jong ka balang, u sumar bha phang la ki khun ki ksiew, kumjuh ruh ia ki khun ka balang. U hikai bha ia ki ban pyndep ia la ka jingspel na ka Ktien U Blei ha ki sngi Balang bad ha ki Klass Pynpaw. Ha ki jingiaseng jong ka balang, u ju i iit bad bishar bha mano ba wan jingiaseng bad mano ba pep. Haba u shem ia kino kino ba ki pep, kim don ha jingiaseng, tang shu wai jingiaseng u leit wad ban kylli ia ki la ki pang ki shitom ne ki don daw

aiu ba kim wan jingiaseng. Ha kane ka rukom, haba kino kino ki pep jingiaseng ki lehraiñ ban iashem ia u, bunsieñ ki phetrieh na khmat jong u.

U Rev. Khnong u ju iathuhkhana shaphang u kpa u Sma haba u leit shane shatai. Bunsien u ju iathuhkhana shaphang ki Balang Khathynriew Shnong wat haduh ki jingiaseng Assembly. Kine ki long ki ktien kiba u shait kren shaphang u kpa u Sma, "Lada u sohnyngkong u long uba kyntang, ki babud ha u ruh kin long ki bakyntang, hynrei lada u soh nyngkong u long u bymkyntang, ki babud ruh kim lah ban long kyntang satia."

6. Ki sngi ki bakhatduh jong u.

U Yell Singh u la long u briew uba dap ba kot. U la ioh spah na kata ka jingrep kait jong u ha Mawjamong. U la long u briew uba kylluid mynsiem ban ai jingiarap ia ki baduk basuk bad ia ki bapang bashitom. Da ka jingioh spah jong u u la tei ia ka iingmane kaba ha Juhsyir, kaba la khot hadien **ka Jaka Skur,** bad ha kane ka khyndew u la ai jaka shibun ki ïing khristan ban leit thaw iing thaw sem. Da ka jingdap jingkot jong u u la ioh ban phah skul ia la ki khun ki ksiew sha Nongsawlia bad ia ki arngut ki ksiew jong u shaduh Shillong.

Ka la jia ha ka snem 1917 ba ka jingpang suhot ba iabit ka la leit ngat ha ka shnong Mawphu baroh kawei. Bun bah ki briew, khristan bad bymlong khristan ki la ioh kem pang. U kpa u Sma u la iaid na kawei ka ïing sha kawei ka ïing ban leit iarap lem ia kito ki bapang, khlem

pyniapher khristan ne bymlong khristan. Ha kane ka jingpang ki la don shibun kiba la iap, ki khynnah bad ki tymmen. Ha ka por kaba kane ka jingpang ka la sdang jah ha shnong ha thaw, ym don nongpang shuh, u kpa u Sma u la kem pang ia lade. Hadien ka jingshitom ka bajur u la iohthiah noh ha la U Trai ha kawei ka sngi ha ka step jong ka jingkhreh ki ksiew jong u ban mih na Mawphu ban leit sha Shillong hadien ka shuti synrai ha ka snem 1917.

Haba u la khlad noh, ki lok ki jor bad kiba ithuh ithaw ia u ki la leit iamih sngewlem, khristan bad bymlong khristan, na baroh ki Khathynriew shnong. Ki bymlong khristan na ka shnong Mawphu hi ki la iashim bynta ha ka kam leit buh ia ka met jong u ha lum jingtep. Ka jingieit jong u ia ki ka la pynjem ia ka jingsngew pyrshah jong ki briew ia ka Niam Khristan.

U kpa u Sma u la long u briew uba don ka kyrteng kaba iwbih ha ki iing khristan, ym tang ha Khathynriew Shnong, hynrei ha baroh kawei ka Presbytery Sohra Shella. U long u khristan uba don ka hok ba pura ba yn khot ia u, u Riewshlur jong ka jingngeit. U la im bad u la iap na ka bynta la ki paramynsiem bad na ka bynta U Jisu Khrist. Ki lah ban don ki riewpyrthei ki ban krenbeiñ ia u kumba ki la krenbeiñ ia u Trai Jisu halor ka diengphna. "U la pynim ia kiwei, ia lade pleng um lah ban pynrim" (Matt. 27:42); I kpa u Sma I la pynim ia kiwei da ka bakhmih sha kata ka spah bad ka burom ym ba kane ka pyrthei ka lah ban ai ha u, hynrei u la iaikhmih sha kata ka pansngiat ka burom kaba

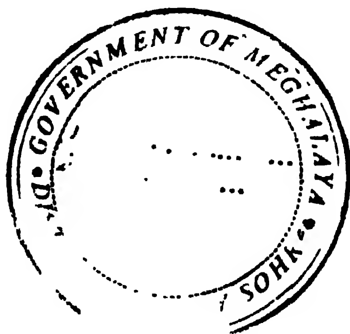
yn sa pynpaw (I Pet. 5:4), ha kata ka sngi jong ka jingwan i.

Suk ki bangcit bad shaniah skhem
H'U Jisu Khrist U Trai ;
Tang ia U ki iai nguh iai dem,
Ban shakri kim ju swai.

Ki long kum ki dieng ba la thung
Harud um sngur babha ;
Man la ka snem ki iai khic lung,
Ki seisoh khlem bakla.

Ia kici kiei ba haneng,
Ia kita ki iai wad ;
Ia ki jingkwah pyrthei ki weng,
Ki iai bud I'U Kynrad.

Rev, Siang Blah

KI KOT BA LA PYNMIH

DA U REV T RODBORNE

1.	U Khasi	Rs 12.00
2.	Ki Khanatang na Ri War	Rs 12.00
3.	U Mynsiem Bakhuid ha la jingtrei *15 tylli ki Sermon, Kitab I*	Rs 8.00
4.	Ki Sermon Synod bad Assembly *21 tylli ki Sermon Kitab II*	Rs 10.00
5.	U Nongbah Khala *15 tylli ki Sermon, Kitab III*	Rs 7.00
6.	Ka Waitlam Banep Arliang Syrti *12 tylli ki Sermon, Kitab IV*	Rs 8.00
7.	U Alpha bad u Omega *18 tylli ki Sermon, Kitab V*	Rs 10.00
8.	U Larsing Khongwir	Rs 5.00
9.	U Yell Singh (Kpa u Sma)	Rs 3.00
10.	U Rev Dufferin Galvne	Rs 7.00
11.	U Dober Wanshnong (Kpa ka Phlo)	Rs 10.00
12	Shaphang ka Jingbaptis	Rs 1.50
13.	U Nongialap	Rs 10.00
14.	Ka Jinglong Blei U Jisu Khrist	
15.	Yn pynbud ruh kine ki Kitab Sermon (i) Kitab VI -Ka Balang kaba Halor Mawsiang (ii) Kitab VII - XII kiwei kiwei ki Kitab Sermon	
16.	Ka mih kham hadien-— Ka Niam jong ki Khasi Pnar	

La shon ha Ri Khasi Press, Shillong